

Aleš Vaupotič
Klesanje diamantov

Iztok Osojnik: KLESANI KAMNI 1993-1994
Založba Obzorja, Maribor 1995 (Zbirka Znamenja; 125)

Zadnja Osojnikova pesniška zbirka *Klesani kamni* sklepa, po avtorjevih besedah, daljše obdobje. *Klesani kamni* naj bi se imenovala že prva zbirka, ki jo je Izток Osojnik še kot študent pokazal svojemu profesorju Dušanu Pirjevcu, da bi mu povedal svoje mnenje o pesmih. Posledica tega je bil dogovor, naj bi delo s tem naslovom izšlo kot naslednji zvezek v zbirki Znamenja, katere urednik in ustanovitelj je bil prav Dušan Pirjevec. Žal ga je smrt prehitela, pesmi pa so potonile v izgubo. Danes se v isti zbirki in pod istim naslovom, sicer z večdesetletno zamudo, pojavljajo nove pesmi. Zvečine gre za filozofsko in refleksivno liriko, v kateri se veliki kozmopolitski razpon, ki je zaznamoval Osojnikove prejšnje zbirke (snov za pesmi je jemal iz vseh kultur in z vseh območij sveta), zoži na Evropo.

Preden se lotim zbirke, naj spomnim, da je avtor pred kratkim objavil nekakšno poetiko. V petdeseti številki revije *Literatura* – med *Prispevki za slovenski literarni program* – je izšel njegov spis *Poezija in jutri*, ki zarisuje ravno to – pesnikov program. Izток Osojnik meni, da je jutri poezije že v njenem "tukaj-zdaj", ki je "most" med danes in nekim bodočim danes. V poeziji se bralec zlije s pesmijo, ki je – dokler ne stopim v to drugačnost – še drugo od mene. Ko pa bralec vstopi vanjo, se nekako dotakne večnosti, je eno s pesmijo, izstopi iz časa. Zato je Li Tai

Po lahko imenoval svojo pesem *Večna pesem, ker tale spev / bo večen, večen bo njegov odmev*. Li Po (701-762) se glede tega očitno ni motil.

Te misli nam pomagajo razložiti naslov prvega cikla pesmi – *Jantarna soba*. V jantarju so ohranjene prazgodovinske žuželke, mehurčki takratne atmosfere in podobno. Jantar ujame trenutek iz zgodovine in ga shrani. V jantarni sobi so stvari večne, kot so večne tudi v pesmih, le da v njih trenutki preteklosti znova oživijo šele v "pravem" branju. Pesmi tega cikla se dotikajo prav teh tem, saj se lirski subjekt sreča s von der Vogelweidom in z Li Pojem. V njih so ohranjeni mehurčki s trenutki iz preteklosti, ki so ohranjeni za prihodnje branje.

Osojnik se ne strinja z golim esteticizmom in zato vnaša v svojo pozicijo tudi močno etično noto. V pesmi *Prekletstvo morilskim Srbom* gre ravno za to – za kletev. S pol pesmi dolgim zarotitvenim stavkom kliče *duhove / nemogoče neobstoječega sveta* nad morilce. Etični angažma se ne ustavi pri človeku, ampak je usmerjen na vse bivajoče (v pesmi *Aušvic – spomenik človeku* na primer na stoletna drevesa, ki jih ljudje v imenu morale predelajo v stole). Ob vsem tem najde prostor v *Jantarni sobi* tudi nekaj skrivnostnega, posebnega, *cvetni lističi / polepljeni v kožuščku kot kaplje // mane, ki se razliva v goli biti*, a to ostaja v metafori in je zato bistveno zvezano s tem, kar pesem je – z *besedilom*. Prav pesem je tisto, kar ima (v besedah) neverjetno moč. Pesnik mora skrivnostno nagovarjati s samim dejstvom pesmi, saj je to edini način, ki zmore pokazati v smer tega posebnega objekta. Pesem mora ujeti ekstazo, neposredno substanco, nabreklo vodo.

Drugi in zadnji cikel – *Samogovori z neobstoječim bogom* – se natančneje ukvarja s tem skrivnostnim v pesmi. Nastanek pesmi je razpet med dve skrajnosti: *neobstoječi / oblikuje najbolj občutljive stavke*, pesmi torej piše bog, in *ljubezen ne prihaja iz onkraj, ampak vre / iz nas*; pesem prihaja iz človeka. *On* (neobstoječi bog) je samo klic, *spodbuda v slepoti*. Tega izvira nikakor ne smemo reducirati na eno izmed teh dveh možnosti. Osojnik pozneje pravi v pesmi *Važno je, da se razumeva: Danes se v svoji samoti pogovarjam / z odsotnim, ki skozi / prisluškuje / drsenju ljubezni*. Gre za pogovor (samogovor) dveh (ali enega). Sledi tole: *Uživajmo vsi trije, / o, misel, pretkana z očmi!* Iz enega in od-

sotnega drugega smo dobili tri (še bralca), vsi trije pa so nujni za pesem. Za Osojnika sta namreč pesnik in bralec tesno povezana, saj se v trenutku "odprtja" pesmi zlijeta v eno. Najbrž je odveč dodajati, da za neobstoječega težko jasno razsodimo, ali šteje ali ne. Jasen odgovor bi bil v tem primeru odveč.

Jasnost je nasploh nekaj, kar je tuje poeziji Iztoka Osojnika. "Osredotočenost" zavaja k slepoti, proč od resnice biti. V opombah je omenjena triada Paula Celana: n-icht, ich-t, l-icht (vernichtet, ichten, Lichtung). Svetloba, ki se pojavlja v pesmi, in jaz pesmi sta temeljno povezana z ničem. *Po mestu / veje strašen nič. Način svobode. / Naj zmede tudi te vrstice.* Nejasnost in zmedenost sta zato temeljno vkomponirani v paradigmo Osojnikovih pesmi. On išče svetlobo v temnem – zanj so temni pesniki v resnici svetli. Na primer Mallarmé, Celan ... *In seveda prvi izmed njih, skoteinos (temni, Diels, frg. 22 A 1a) par excellence, Heraklit Efeški.* (V: *Literatura* št. 50, I. O.: *Poezija in Jutri*)

Že v prejšnjih zbirkah je bil precejšen poudarek na ljubezenski tematiki. Pri Osojniku je ta temeljno povezana z bogom in pesnjenjem: v pesmi se dogaja ljubezen najvišje vrste, zato pa je ne smemo razumeti banalno. Je namreč metafora za stik z resnico biti, z najvišjim, z neulovljivim. Ljubezen je tista sila, ki žene naprej svet, ki nastaja v teh pesmih. Gre za kozmično ljubezen med tremi protagonisti: pesnikom, bralcem in neobstoječim bogom. To triado ponazarja metafora metulja, ki je nekaj lepega. V tem smislu je pomembna njegova oblika: na sredi je skoraj zanemarljivo telo, na vsako stran pa se razprostirata enaki krili, ki sta sicer vidni, a nematerialni. V sredini je pesem, na vsako stran pa sta človek in bog – tako telo kot krili so nekaj neznatnega, a delikatnega, nemega in lepega. Vsenaokoli je molk.

Osojnikova zbirka nosi naslov *Klesani kamni*. V zadnji pesmi *Nežni dnevi* so klesani kamni mišljeni kot ostanki antične Grčije. Pesem pravi: *A še bolj hočem zgostiti in razmetati // preplitki molk. Na kamen položim / vroče lice. Spregovori. Da me zbode / v srcu in prikličje najbolj ranljivo / tajno: mojo nedolžno ljubezen.* Ostanki stare Grčije, zibelke zahodnoevropske civilizacije, so torej rojstni kraj Osojnikovih pesmi. Nezamemarljiv je še en pomenski odtenek, ki ga nosi naslov zbirke. Osojnik nekje zapiše: *Z dotiki se kamen / preobrazi v galeba.* To niso kakršni

koli dotiki, gre za božanske dotike, dotike drug drugega. V pesmi *Psalm (o dotiku)* Osojnik zapiše: *Molčeči, dotikajoči se drug drugega*. V današnjem svetu se ljubezen kaže samo še v takšnih dotikih, dotikih neobstoječega drugega, molčečega drugega. Prav tako se kipar dotakne kamna in ga preobrazi v galeba. Očitna je paralela s pesmijo, ki prav tako sestavlja svoj svet z oblikovanjem svojih kamnov – besed. Ti dotiki so tisti, ki oblikujejo pesmi, določajo njihovo obliko, ki se s svojo urejenostjo upira kaosu sveta. Za Osojnikovo poezijo je značilno prizadevanje, ki daje obliki vedno večjo težo (spomnimo se, da v *Ogledalih v času vojne*, 1994, prevladujejo soneti). V *Klesanih kamnih* je poudarek na posebni obliki, sestavljeni iz dveh kvartin, tercine in še ene kvartine, gre torej za varianto soneta. Ustrezna oblika je Iztoku Osojniku najpomembnejša, saj sta vsebina, ki samo obliko napolnjuje, in oblika vedno tesno povezani.

Klesanje ponazarja uvajanje reda v nezanesljivost sveta. Izraz *Klesani kamni* nam zvočno deluje prijetno in nežno, čeprav gre za kamne in za klesanje, ki je nekaj grobega. Besedi sta zvočno tesno prepleteni (*Klesani kamni*; aliteracija, asonanca) in s svojo obliko mehčata "trda" pomena obeh besed. Tudi aluzija na kiparstvo pomeni uvajanje reda v nasprotju s svetom nereda. Klesani kamenčki, ki jih najdemo v obliki pesmi v knjigi, so trenutki-pesmi iz Osojnikovega samoiskanja in seganja za lepoto-dobroto. Diamanti.